

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE FİNANSAL OKURYAZARLIK¹

Araştırma Makalesi / Research Article

Yalçınkaya, E. ve Er, T. (2019). Sosyal Bilgiler
Eğitiminde Finansal Okuryazarlık. *Nevşehir Hacı
Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(1), 1-24.

Geliş Tarihi: 02.03.2018

Kabul Tarihi: 04.10.2018

E-ISSN: 2149-3871

Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Bölümü
elvanykaya@gmail.com
ORCID No: 0000-0003-1838-0411

Turan ER
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler
Eğitimi Yüksek Lisans Programı
turan.181994@gmail.com
ORCID No: 0000-0002-2420-1638

ÖZ

Günümüzde hemen her birey bir şekilde kendisini finans sisteminin içerisinde bulmaktadır. Finansal okuryazarlık, bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirme ve bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğidir. Günümüz karmaşık finansal sisteminin içerisinde bireylerin elindeki parayı değerlendirme, dolandırılmaktan koruma, akılcı yatırımlar yapma, geleceğini güvence altına alma gibi konularda bilinçli davranışlar sergilemeleri şüphesiz finans eğitimi sayesinde olacaktır. Sosyal bilgiler, insanı ve toplumu konu alan, etkili vatandaşlar geliştirmek isteyen bir ders olarak finansal okuryazarlık eğitiminde önemli bir konumdadır. Bireyi hayata ve sosyal yaşama hazırlayan en önemli derslerden birisi olan sosyal bilgiler dersi kapsamında finansal okuryazarlık eğitiminin verilmesi sayesinde bireylerin finansal farkındalık ve okuryazarlık durumlarının artacağı da öngörülebilmektedir. 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim programı kazanımları incelendiğinde yakın çevresi ve ülke genelindeki ekonomik faaliyetlerin farkında olmaya yönelik kazanımlara yer verildiği görülmektedir. Finansal okuryazarlık eğitiminde yalnızca

¹ 2017 İKSAD 1. Uluslararası Sosyoloji ve Ekonomi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

sınıfta verilen salt bilgilerle beklenen davranışların kazandırılması pek de mümkün olmayacaktır. Bunu sağlamak için sınıf dışı öğretim etkinliklerine önem verilmelidir. Sınıf dışı etkinlikler sosyal bilgilerin doğasında yer alan etkili öğretim etkinliklerindedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretim Programı, Okuryazarlık, Finansal Okuryazarlık.

FINANCIAL LITERACY IN SOCIAL STUDIES EDUCATION

ABSTRACT

Today, almost every individual finds her/himself in the financial system. Financial literacy is the ability to intelligently evaluate individuals' income, savings and investments and to manage their budget appropriately. Within today's sophisticated financial system, it will undoubtedly be through financial education that individuals will exhibit conscious behaviors such as evaluating money, protecting from deception, making rational investments, securing the future. Social studies is a course about people and society and aims to develop effective citizens. It is in an important position in financial literacy education with these qualities. It can be predicted that financial awareness and literacy levels of individuals will increase due to giving financial literacy education within social studies courses it is one of the most important courses that prepare individuals for life and social life. When examining the achievements of the 2017 Social Studies Curriculum, it is seen that there are gains in awareness of economic activities in the immediate vicinity and the country. In financial literacy training, it will not be possible to gain the expected behavior with purely knowledge given only in the class. In order to achieve this, the most important teaching activities that are inherent in social studies should be given importance to outdoor teaching activities.

Keywords: Social Studies, Curriculum, Literacy, Financial Literacy.

1. GİRİŞ

Ekonomi ve finans kavramlarının hayatımızın her alanında karşımıza çıktığı şu günlerde yeni hazırlanan öğretim programı kapsamında ilkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersinde öğrenciye kazandırılacak beceriler arasına giren "finansal okuryazarlık", sosyal bilgiler eğitimi açısından önemli bir alan olarak görülmektedir. Ekonomi, ilk çağlardan bugünlere kadar insanoğlunun hayatının bir yerinde mutlaka olmuştur. Değiş-tokuş ekonomisinden, gelişen bankacılık sistemine kadar finans, her zaman hayatımızın her alanında muhakkak yer almıştır. Finansal okuryazarlık kavramını ve eğitimde hangi amaçla kullanıldığını açıklamadan önce okuryazarlık kavramının ne ifade ettiğini ele almak yerinde olacaktır. Okuryazarlığı en basit anlamıyla Güneş (1994: 500) şu şekilde ifade etmiştir: "Okuryazarlık, genellikle yetişkinin yazılı işaretleri, yani okuma ve yazmayı en basit şekilde anladığı zaman başlamaktadır. Eskiden sadece adını okuyup-yazabilene ve imzasını atabilene

okuryazar deniliyordu. Ancak, zamanla çok sınırlı olan bu ölçüler değişmeye başlamıştır.” Bir başka çalışmada (Aşıcı, 2009: 3) okuryazarlık, “yazı sembollerini seslendirme ve anlamlandırma ile başlayan, bu becerinin etkili bir şekilde kullanılması ile nesnelere, olgu ve olayları daha ayrıntılı anlama ve anladıklarına kendi özünü katarak kendini ifade etme durumu” olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle, okuryazarlığın bireyin hayatını devam ettirebilmesinde elzem olduğu kanısına varabiliriz. Öte yandan okuryazarlığı salt biçimde bireyin karşısına çıkan bilgileri okuyabilmesi veya yazabilmesi olarak kabul edersek eksik bir değerlendirme yapmış olabiliriz.

Geçmişten günümüze okuryazarlık kavramı farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte; günümüzde okuryazarlık kavramı, günümüz şartlarına göre modernize edilerek açıklanmaktadır. Eskiden sadece okumasını bilip yazabilenlere okuryazar denilirken, günümüze doğru evrilirken bu durum farklılık göstermektedir. 1962 yılına gelindiğinde UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) Paris'teki bir toplantıda okuryazar kavramı; "kendinin ve içinde yaşadığı toplumun gelişmesine katkıda bulunabilecek derecede okuma-yazma ve hesap yapma becerilerine sahip, grup ve topluluk içindeki görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için gerekli bilgi ve becerileri kazanmış kişi" şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre de okuryazarın, okuma-yazma becerilerine sahip olması ve bunları etkin kullanabilmesi gerekmektedir (Güneş, 1994). Okuryazarlık kavramı, zamanla gelişen bilgi teknolojileri, toplumların yaşayış biçimleri ve eğitim alanlarının ışığında, ortaya çıktığı zamanlardaki ilk kullanıldığı anlamından daha fazlasını ifade eder hale gelmiştir. Örneğin Aşıcı (2009: 4) okuryazarlığı; "günümüze gelindiğinde okuryazarlık, yazı sembollerini ile gerçekleştirilen bir eylem olmanın çok ötesinde, pek çok zihinsel beceriyi, dili kullanarak gerçekleştirilen iletişim becerilerini ve tutumlarını ifade eden bir eğitim terimi" olarak görmektedir. Okuryazarlık, tüm eğitim kademelerinde öğrencilere kazandırılması gereken çok boyutlu bir beceri alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. 2017 yılında yenilenen sosyal bilgiler öğretim programında ise daha önceki öğretim programlarından farklı olarak "finansal okuryazarlık, politik okuryazarlık, çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı" gibi pek çok zihinsel beceriyi gerektiren bir kavram olarak yer almaktadır. Çok farklı çalışma alanlarına ve disiplinlere ait bu beceriler, çocuğun yaşamının önemli bir kısmında ona yol göstermesi bakımından dikkate değer bulunmaktadır.

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK NEDİR?

Finansal okuryazarlığın ne olduğu noktasında literatür taraması yapıldığında karşımıza farklı tanımlar çıkmaktadır. Bu tanımlardan ilkinin; "Finansal okuryazarlık, paranın kullanımı ve yönetimine ilişkin etkili kararlar alma ve bilinçli yargılarda bulunma yeteneğidir (Noctor, Stoney ve Stradling, 1992; Akt. Güvenç, 2017)" şeklinde verebiliriz.

Eğitim sistemi için proaktif bir şekilde, kanıta dayalı araştırma verisi, fikir ve yayın üretip kamuoyuna mal etmeyi amaçlayan ve Türk Eğitim Derneği himayesinde oluşturulmuş bir düşünce kuruluşu olan TEDMEM finansal okuryazarlığı; "finansal kavramlar ve risklerin bilgi ve anlayışına sahip olmak, bu bilgi ve anlayışı değişik finansal bağlamlarda etkili kararlar almak, birey ve toplumun finansal iyi olma halini geliştirmek ve ekonomik hayata katılımı sağlamak için kullanma becerisi, motivasyonu ve güvenidir (www.tedmem.org)." şeklinde ifade edilmektedir.

TEB (Türk Ekonomi Bankası) (2017)'in tanımına göre finansal okuryazarlık, tüketicinin paranın kullanımında ve yönetiminde bilgiyle değerlendirme yapmasını ve finansal araçların seçiminde etkili ve rasyonel kararlar verebilmesini sağlayan yeterlilik düzeyidir. Başka bir ifade ile bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirme ve bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğidir.

Türkiye'de finans ile ilgili konularda vatandaşları bilinçlendirme noktasında hizmetlerde bulunan FODER (Finansal Okuryazarlık Derneği), finansal okuryazarlığı: "Bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirip, bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğine sahip olabilmesidir" (www.fo-der.org/sözlük/) şeklinde tanımlamaktadır.

"Finansal okuryazarlık kısıtlı finansal kaynaklar karşısında en yüksek faydayı elde etmek isteyen bireyin taşıması gereken bir özelliktir" (Coşkun, 2016: 2248) Finansal okuryazarlığın tanımı konusunda Sarıgül (2015: 201) şunları söylemektedir: "Bireyler açısından başarılı bir finansal yönetim süreci ve ekonomik açıdan geleceği güvence altına alma; istek ve ihtiyaçları belirleme, kaynakların tahsisi, tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi becerisidir."

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) tanımına göre finansal okuryazarlık; "İktisadi hayata katılımın sağlanması ve birey ile toplumun finansal refahının iyileştirilmesi amacıyla, çeşitli finansal durumlarda etkili kararlar verebilmek için finansal kavramların bilgi ve

anlayışı ile bu bilgi ve kavrayışı uygulama becerisi, motivasyonu ve güvenidir" (Satoğlu, 2014: 8).

Finansal okuryazarlığın yeterlilik olarak görüldüğü bir başka tanım şu şekildedir: "Bireylerin finans konularında bilgi temelli kararlar almasını sağlayan yeterlilik düzeyidir" (Alkaya ve Yağlı, 2015: 585). Yapılan bu tanımlarda ortak vurgu, bireylerin paralarının kullanımını ve yönetiminde etkili kararlar alabilmesi ve bunları uygulayabilmesi üzerinedir.

Basit anlamda finansal ürün ve uygulamalar hakkında temel düzeyde bilgi sahibi olarak kararlar alabilme yeteneği olan finansal okuryazarlığın bireylere yönelik somut katkıları da vardır. Günümüzde serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşmasıyla finansal farkındalık ve okuryazarlığın öneminin bir hayli artmış olması bireye kattığı somut faydaların da artmasını sağlamıştır. Öyle ki, bireyler finansal okuryazarlık sayesinde yaşadıkları dünyayı daha kolay anlayabilmekte, daha aktif ve katılımcı olmaya yönelmektedirler. Bakıldığı vakit, finans konusunda eğitim almış kişiler dahi finansal kararlar alırken zorlanmakta ve yanılgıya düşebilmektedirler. Hal böyle iken, finans konusunda eğitim almayan her bireyin finansal konularda yanılma oranı ve riskinin hayli artacağı öngörülebilir (Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016; Mercan, Oyur, Altınay, Aksanyar, 2012; Temizel ve Bayram, 2011).

Günümüzde hemen her birey bir şekilde kendisini finans sisteminin içerisinde bulmaktadır. Bireyler banka işlemleri, ATM (Automatic Teller Machine)'lerden para çekme işlemleri, satış sözleşmeleri, market alışverişleri kısacası parayı kullandıkları hemen her alanda bir şekilde finans sisteminin içerisinde bulunmaktadır. Hatta 9-10'lu yaşlarda kırtasiyeden alışveriş yapan bir çocuk bile bu sistemin içerisinde. Bütün bunlar birlikte düşünüldüğünde, eğitimde finansal okuryazarlığın daha ön plana alınması da büyük öneme sahiptir.

2.1. Finansal Okuryazarlığın Eğitimde Yeri ve Önemi

Finansal okuryazarlık eğitimi, bireylere sadece ekonomik kavramların, finansal terimlerin, mali piyasalar, mali kurumlar ve yatırım araçları ile ilgili matematiksel bilgilerin verilmesi olarak anlaşılmamalıdır. Finansal okuryazarlık eğitimiyle esas amaçlanan nokta eğitim ile verilen bu bilgilerin kavranması, değerlendirilmesi ve yapılan değerlendirmeler sonucu etkin kararlar alınabilmesine yöneliktir (Özçam, 2006). Karar alabilmenin önemi göz önünde bulundurularak denebilir ki, son yıllarda tüm dünyada finansal hizmetlerin hızlı gelişimi ışığında, finansal okuryazarlığa olan gereksinim de önemli ölçüde artmıştır. Finansal ürünlerin daha karmaşık bir hal alması da bu gerekliliği ve etkili kararlar alabilmeyi daha da önemli hale getiriyor (Krizek ve Hradil, 2012). Bu noktada finans eğitiminin önemi de

bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bireylerin kazandıkları parayı değerlendirme, ihtiyaç ve isteklerini ayırt edebilme, dolandırılmaktan korunma noktasında finansal okuryazarlık eğitimine ihtiyaçlarının olduğu görülmektedir. Yapılan bir araştırmada karşımıza çıkan şu cümleler görüşümüzü destekler niteliktedir: "Yaşanan gelişmeler sonucunda finansal güvenliği tehlikeye düşen günümüz bireyleri için finans eğitimi son derece önem taşımaktadır. Gelişen finansal piyasalar ve çeşitlenen finansal ürünler karşısında bilinçli tercih yaparak refah düzeyini artırmak ya da yanlış tercihlerinin sonucunda yılların emeği ile ortaya çıkan birikimleri kaybetmek noktasında bulunan bireyler ekonomi okuryazarlıklarını artırarak ekonomik çıkarlarını gerçekleştirebilirler (Mercan vd, 2012: 111)." Burada da aktarıldığı üzere, finansal okuryazarlık yıllara göre yaşanan gelişmeler sonucu bireyler açısından önem derecesi değişmekte ve önemi artmaktadır. Okuryazarlık kavramının yıllar içerisinde tanım ve kapsam alanının genişlediği gibi finans kavramı da gelişen ve değişen hayat tarzı, ihtiyaçlar, bilim ve teknoloji ışığında daha kapsamlı bir hal almıştır.

Finansal okuryazarlık denildiğinde akıllara ilk önce matematik dersi gelmektedir. Ancak ekonomi bilimi aynı zamanda sosyal bilimlerin de içerisinde yer almaktadır. Bu konuda Güvenç (2017)'in yaptığı çalışmada derslerde yer alan finansal okuryazarlıkla ilgili içeriğe dair verilen bilgide öğretimin ilk 4 yılında matematik dersi öğretim programında 2, hayat bilgisi dersi öğretim programında 7, sosyal bilgiler dersi öğretim programında 6 öğrenme çıktısına rastlanmaktadır. Finansal okuryazarlıkla bireyden beklenen finansal konularda büyük problemleri çözmesi yahut da karmaşık matematiksel problemleri halledebilmesi değildir. Finansal okuryazar olarak bir bireyden beklentiler Yardımcıoğlu ve Yörük (2016), Satoğlu (2014) ve Er, Temizel, Özdemir, Sönmez (2014)'de genel olarak şu minvallerle ifade edilmiştir:

- Temel düzeyde finansal kavram ürün ve uygulamalara ilişkin bilgi sahibi olma,
- Kendisine, ailesine ve çevresine yetecek kadar finansal bilgiye ve davranışa sahip,
- Günlük yaşamda karşılaştığı finansal sorunlara çözümler üretebilen,
- Finansal risk ve fırsatların farkında olabilecek donanımda olan,
- Parasını yönetebilen, orta ve uzun vadeli planlar yapabilen,
- Finansal sistemin işleyişi ve finansal kurumlar hakkında bilgili,
- Kaynaklar ve öncelikleri göz önüne alarak bütçe hazırlayabilen,

- Ölüm, sakatlık gibi beklenmedik durumlara karşı finansal güvenlik önlemlerini alabilen,
- Finansal ürünleri verimli ve etkin kullanabilen,
- İlgili finansal bilgileri eleştirel bakış açısı ile değerlendirebilen bireyler finansal okuryazar olarak değerlendirilir.

Görüldüğü üzere finansal okuryazardan beklenenler gayet temel düzeyde ve karmaşık olmayan davranışlardır. Peki, eğitimde bireye finans konusunda neler verilmelidir? Finansal okuryazarlık eğitiminin hangi açılardan ele alınacağına yönelik birden fazla görüş ortaya çıkmaktadır. Bu konuda Özdemir (2012), Kalkınma Bakanlığı (2014) ve Güvenç (2017)' te belirtilen ortak görüş finansal eğitimde tasarruf üzerinde durulması ve bireylerin doğru kararlar alabilme yetkinliğinin artırılması yönündedir. Özçam (2006), eğitimde finansal kavramlardan ziyade bu kavramları kavrama, değerlendirme ve kararlar alma yeteneğinin geliştirilmesi üzerine görüş bildirmiştir. Sarıgül (2015) ise bireyler açısından başarılı bir finansal yönetim süreci ve ekonomik açıdan geleceği güvence altına alma konularına dikkat çekmektedir. Lusardi ve Tufano (2015)'nin çalışmasında finansal okuryazarlığın tasarruf, emeklilik planlaması ve hisse senetlerine yapılan yatırımın önemli bir belirleyicisi olduğuna dair fikir öne sürülmüştür. Temizel ve Bayram (2011)'da ise eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi ve belirlenen ihtiyaçlara yönelik finansal okuryazarlık ve farkındalık eğitimlerinin verilmesi yönünde açıklamalara yer verilmiştir. Eğitimde bu yöndeki ihtiyaçların belirlenmesi ve belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda finansal eğitimin yapılması akla yatkın bir öneri gibi görünmektedir. Bu yönde ihtiyaçlar belirlenirken gelir düzeyi, sosyo-kültürel çevre, alışkanlıklar, ilgi ve tutumlar gibi farklılıklar ortaya çıkacaktır. Burada finansal eğitimin ve geniş manada okuryazar olmanın önemini Güvenç (2017: 937)'in şu söyledikleriyle açıklayabiliriz: "Finansal okuryazarlığın bireyin kendi yaşamını refah içinde sürdürmesinde de büyük önemi vardır. Aynı gelir düzeyine sahip bireylerin arasında uzun vadede gözlenen finansal farklılığın temel nedeni finansal okuryazarlıktır." Bu durumda finansal eğitim yönünde bir hareketlenmeye ihtiyaç duyulduğu aşikârdır. Türkiye Cumhuriyeti Hazine Müsteşarlığı'nın yayınladığı 2014-2017 yıllarını kapsayan Finansal Eğitim Eylem Planında şu ifadeler yer verilmektedir: "Finansal Eğitim Eylem Planı çerçevesinde finansal eğitimin yaygınlaştırılması ile birlikte, kısa vadede bireylerin ekonomik refahının artması, yatırımcı tabanının genişlemesi, finansal sektöre nitelikli işgücü sağlanması, finansal piyasaların büyümesi ve daha etkin

çalışması beklenmektedir. Orta ve uzun vadede ise ülke ekonomisinin daha istikrarlı bir hale gelmesi ve toplumsal refahın artması beklenmektedir" (www.hazine.gov.tr). Görüldüğü üzere yapılan eylem planı daha çok makro ekonomik (ülke veya global ekonomi odaklı) hedeflere yönelik hazırlanmıştır. Planlanan eğitim ile birlikte ülke genelinde tasarrufların artmasının, yatırımcı artışının, ülke refahının artışının hedeflendiği görülebilir. Bu bahsedilenlerin ışığında bu çalışmada bahsetmek istediğimiz finansal okuryazarlık eğitimi ise daha çok bireye yönelik, bireyin ihtiyaç ve gereksinimlerine uygun, yaşamını idame ettirebileceği oranda finansal değerlendirme ve kararlar alma gibi beceri alanlarına hitap edecek bir eğitimidir.

Bu noktada diğer ülkelerde finansal okuryazarlık eğitiminde ne gibi uygulamaların yapıldığına bakmak da yerinde olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde bir problem olarak görülen finansal okuryazarlık gelişmiş ülkeler açısından da aslında bir problem odağı olarak görülmektedir. Öyle ki, 2010 yılında ABD bakanlar kurulu üyelerinden bazıları gençlerin finansal okuryazarlık oranlarının düşük olduğunu ve iyileştirmeler yapılmadığı takdirde gelecekte büyük sorunlar yaşanabileceğini belirtmişlerdir (Kılıç, Ata ve Seyrek, 2015). Görülen bu sorunlar ışığında ilköğretim seviyesinde ekonomi eğitimi hakkında yabancı literatür incelendiğinde; '*ekonomi konularını niçin öğretmeliyiz?*' sorusunun ötesinde, '*ekonomi konularını nasıl daha iyi öğretebiliriz?*' sorusu üzerinden tartışarak ekonomi eğitiminin içeriğinden çok özellikle niteliğine daha çok yoğunlaşmaktadır (Akhan, 2013). Danimarka, Estonya, İrlanda, Hollanda, İspanya, Portekiz, İngiltere ve Amerika gibi ülkelerde finansal okuryazarlık ders programlarına girmiş, hatta ayrı dersler olarak okutulmaya başlanmıştır. Bahsettiğimiz ülkelere İngiltere'de 2014 yılından itibaren ulusal eğitim programı kapsamına alınarak matematik ve vatandaşlık dersi içeriğine eklenmiştir. Bu ülkelerde aynı zamanda öğrencilerin eğlenirken öğrenmeleri de göz önünde bulundurularak finansal okuryazarlık eğitimi için öğretim materyalleri geliştirilmiştir. Danimarka'da "*funny money (eğlenceli para)*" isimli öğretim materyali geliştirilmiştir. Yine İrlanda'da Ulusal Tüketici Kurumu tarafından geliştirilen "*money matters (para meseleleri)*" isimli öğretim materyali örnekler arasında gösterilebilir (TEDMEM, 2016). Yurt dışındaki bu gelişmeler ışığında planlamalar elbette yapılabilir ancak milletlerin ve devlet geleneklerinin birbirlerinden farklı yapılarda olduğu da göz ardı edilmemelidir. Belirtmek istediğimiz ana nokta şu ki, yurt dışında yapılmış bir çalışmayı, projeyi, materyali üzerinde değişiklik yapmadan ve ülke insanının ilgi, ihtiyaç ve

isteklerine göre düzenlemeden uygulamak yurt dışında verdiği kadar verimli sonuçlar vermeyebilir. Nitekim OECD (2012)'nin raporunda finansal kriz sonrasında finansal okuryazarlığın ekonomilerin çoğu tarafından bireyler için önemli bir yaşam becerisi olarak kabul edildiğinden, bu durumun da finansal piyasanın işleyişi ve basiretli düzenlemelerin önemli bir tamamlayıcısı olarak finansal eğitimin bireylerin finansal davranışlarının iyileştirilmesi noktasında pek çok ülkede uzun vadeli politika önceliği haline geldiğinden bahsedilmektedir. Yine aynı raporda finansal eğitime ilişkin ilgide ve bu konuya ayrılan kaynaklarda gözlenen artışa paralel olarak bu türden programların etkili bir şekilde uygulanması ve uzun vadede etkilerinin değerlendirmesinin önemi artmıştır. Bu bağlamda, emek ve kaynak israfının önlenmesi ve bu programların etkinliğinin kesin sonuçlar verebilmesi için en iyi yöntem '*ulusal düzeyde eşgüdümlü olarak, her ulusun kendisine uygun biçimde tasarlanmış stratejiler*' olarak kabul görmüştür. Görüldüğü üzere her ulusun kendi finansal eğitim politikasını belirlemesi ve uygulama kriterlerini kendine göre şekillendirmesi üzerinde durulmuştur. Bu noktada çalışmanın buradan sonraki bölümünde sosyal bilgiler dersi kazanımlarına 2017 yılında yenilenen öğretim programı ile dâhil edilen finansal okuryazarlık becerisinin eğitimine dair bu ders özelinde incelemelerde bulunacağız.

3. SOSYAL BİLGİLER VE FİNANSAL OKURYAZARLIK

Sosyal bilgilerde finansal okuryazarlık becerisini irdelemeden evvel 'sosyal bilgilerin' ne olduğunu açıklamak yerinde olacaktır. Sosyal bilgilerin literatürdeki en kısa tanımını John Dewey şu şekilde yapmıştır: "Sosyal olan şeylerin çalışılması (Welton ve Mallan, 1999; Akt. Safran, 2011)." Bu kısa tanımda Dewey esasında sosyal bilgilerin ana hedefine vurgu yapmıştır. Sosyal bilgiler insanı, dolayısıyla sosyal olan olayları ele almaktadır. Elbette ki literatürde daha geniş tanımlar da mevcuttur. Örneğin Barr, Barth ve Shermis (1978), sosyal bilgileri, vatandaşlık eğitimi sağlamak amacıyla sosyal bilimler ile beşeri bilimlerin bir sentezi olduğunu ifade ederek sosyal bilgilerin daha çok vatandaşlık eğitimi ve vatandaşlık bilinci oluşturma amacıyla hareket ettiğini savunmuşlardır. Yapılan bir başka tanımda, etkin vatandaşlığa ve problem çözmeye vurgu yapılarak şu ifadeler yer verilmiştir: "Sosyal bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır" (Öztürk, 2012: 4). Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) ise tanım karmaşasını gidermek amacıyla alana kapsayıcı bir tanım getirmiştir:

"Sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için, sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimleri, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerin alınarak sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı oluşturulmasını hedefler. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağımlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır" (Safran, 2011: 5).

Barth vd. (1999) sosyal bilgileri; "vatandaşlık aktarımı olarak, sosyal bilim olarak, yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler" şeklinde 3 ayrı geleneği bünyesinde barındıran bir yapı olarak belirlemişlerdir. Burada vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler geleneği altında "etkili vatandaş" yetiştirme birincil amaç olarak belirlenmiştir. Etkili vatandaşlığın tanımına dair Ersoy (2007)' un yaptığı çalışmada öğretmenler, etkili vatandaş; haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını bilen ve yerine getiren, başkalarının haklarına saygılı olan kişi olarak tanımlamışlar ve Sosyal Bilgiler dersinin vatandaşlık eğitiminde önemli bir rolü olduğunu belirtmişlerdir. Hablemitoğlu ve Özmete (2012)'de ise topluma karşı sorumluluklarını bilen ve yerine getiren, ekonomik, sosyal ve politik güç arasındaki etkileşimi anlamlandıran ve analiz eden, ulusal ve bölgesel düzeyde sosyal yaşama ve toplum aktivitelerine katılım sağlayan vatandaş olarak tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere, etkili vatandaş toplumun her alanında aktif katılımı sağlayan karakterdedir. Buradan hareketle etkili vatandaşın nitelikli bir okuryazar olması gerektiği hususunda görüş bildirirsek herhalde yanlış olmaz.

Sosyal bilgileri oluşturan unsurlardan birisinin sosyal bilimler diğeri ise beşeri bilimler olduğunu yukarıda zikretmiştik. Finansal okuryazarlığın sosyal bilgilerin içeriğinde yer alması gerekliliği kanısını destekleme noktasında bu kısım oldukça önemlidir. Ekonomi bilimi sosyal bilgiler programını oluşturan sosyal bilim dalları arasında sayılmaktadır. Finansal okuryazarlık kavramı elbette ki ekonomi bilimi içerisinde yer almaktadır. O halde sosyal bilgiler öğretim programlarında finansal okuryazarlık ile ilgili ünite, beceri ve kazanımlar bulunması olağan görünmektedir. Bireyi hayata ve sosyal yaşama hazırlayan en önemli

derslerden birisi olan sosyal bilgiler dersi kapsamında finansal okuryazarlık eğitiminin verilmesi sayesinde bireylerin finansal farkındalık ve okuryazarlık durumlarının artacağı da öngörülebilir. Öyle ki, Krizek ve Hradil (2012), Bayram (2010) ve Er vd. (2014)'nin yaptıkları araştırmalarda eğitim durumu ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuştur.

Finans eğitiminde öncelikle dikkate alınması gereken konu, bireylere planlama yapmanın önemini aktarılması ve planlama becerilerinin geliştirilmesi hususudur. Parasal konularda başarıya ulaşmanın yolunun hedef belirleme ve planlamadan geçtiğini belirten Zorlu (2012), şu kriterlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedir:

- Gerçekçi hedefler belirlemek,
- Harcama ve tasarrufları bu hedeflere göre planlamak
- Plandan şaşmamak.

Buradan hareketle sosyal bilgilerde verilmek istenen finansal okuryazarlık becerisi eğitiminin ilk basamağına öğrencilerin hedeflerinin farkında olmasını sağlamak ve planlama becerilerini geliştirme etkinliklerini koyabiliriz. Bu konuda yine Zorlu (2012)'nin çalışmasında, her bireyin kendine özel finansal hedefleri olabileceği bunun yanında çoğu birey için geçerli gördüğü şu beş finansal hedefi burada zikretmek, sosyal bilgiler dersinde verilecek finansal okuryazarlık eğitime yol haritası oluşturması açısından önemlidir:

- *Risklere karşı korunmak:* Sağlık sorunları kazalar vb. beklenmedik durumlara karşı önceden alınabilecek tasarruf tedbirlerini içerir.
- *Finansal güvenliğin sağlanması:* Bireyin kendisini ve ailesini finansal açıdan güvence altına alması yani kendisi ve ailesinin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesini içerir.
- *Yaşam standardının yükseltilmesi:* Temel ihtiyaçlar dışında bireylerin spor, kültür, sanat vb. faaliyetlere bütçe ayırabilmesini içerir.
- *Rahat bir emeklilik hayatının garantiye alınması:* Çalışırken sahip olunan hayat standardının altına düşmeden rahat bir emekliliğe hazırlığı içerir.
- *Vasiyet planlaması:* Son aşamada sahip olunan varlıkların sonraki kuşaklara aktarımını planlamayı içerir.

Görüldüğü üzere, belirlenen bu finansal hedefler bireyin halihazırda belirlemesi gereken hedeflerin yanı sıra gelecekte oluşabilecek durumlara ve yaşamının sonunda yapması gereken planlamaya kadar bir sıra izlenmiştir. Bu veriler bize sosyal bilgiler eğitiminde verilmesi planlanan finans eğitiminin niteliği hakkında nitelikli katkılar sağlamaktadır. Finansal okuryazarlık eğitiminin sonunda bireye finansal davranışlar ve beceriler kazandırmak en büyük amaçlarımızdan olacaktır. Ancak finansal okuryazarlıkla ilişkilendirdiğimiz bu eğitim, ekonomi konusunda bireyin okuryazar olmasını sağlamadan davranışlarını nasıl geliştirebilir ki (Mandell ve Klein, 2009)? Öyleyse sosyal bilgiler ders kitaplarına ve kazanımları arasında hayati düzeyde ekonomik kavramların yerleştirilmesi ve bunların öğrencilere kazandırılması bir hayli önem kazanmaktadır. Zaten bireyin ekonomiye dair kâr, zarar, fırsat, maliyet, kazanç, yatırım, para, banka, emeklilik, hisse, tahvil, sözleşme, kontrat, borsa, hisse, miras vs. gibi kavramlara hâkim olmadan finansal okuryazar olduğunu söylemek pek de doğru bir kanı olmayacaktır. Bireylere sosyal bilgiler derslerinde yalnızca tasarrufa yönelik yahut da ihtiyaç ve isteklerini fark ettirmeye yönelik bir eğitimle kazandırılmak istenen finansal okuryazarlık seviyesine ulaşmak buraya kadar bahsedilenler ışığında hayli zor olacaktır.

Finansal okuryazarlık eğitiminin verilmesine yönelik öğrenme ortamlarından da bahsetmek çalışmanın ilerleyen safhaları açısından önemlidir. Öğrenme ortamları; formal veya informal eğitim sürecinde eğitim mekânlarında yapılan öğretim işinin gerçekleştiği her yer olarak ifade edilebilir. Bu tanımdan yola çıkarak akla gelen ilk öğrenme ortamları okul, aile, arkadaş çevresi, toplumsal ve ekonomik çevrelerdir (Koçoğlu, 2015: 47). Burada verilen öğretim mekânı tanımlamasında da çocuğun ilk öğrenme ortamları arasında ekonomik çevreler de sayılmaktadır. Bu tanım ışığında yukarıda yabancı ülkelerin finans eğitimini sağlarken, bankaların ve paraya yön veren kurumların da bu süreçte aktif rol aldıklarından bahsetmiştik. Ülkemizde sosyal bilgiler dersi, tarihi, sosyal, ekonomik, coğrafi, siyasi vs. pek çok mekân alanlarıyla ilgili konular içermesi bakımından da finans eğitiminde mekânın kullanımı açısından avantajlı bir konuma geçmektedir. Sosyal bilgiler, sadece dört duvar arasında sıkıştırılamayacak kadar geniş ve kapsamlı bir derstir. Bu yönüyle de eğitim-mekân-insan üçlüsünü bütünleştirebilen bir programdır. O halde finansal okuryazarlık eğitiminde tarihi pazar alanı gezileri, ekonomi çevrelerine yapılacak olan geziler, bankalarla ve ticaret odaları ile yapılacak anlaşmalı saha etüt çalışmaları

öğrencilerin finansal beceriler kazanmasında ve eğitimin etkililiği noktasında son derece önem arz etmektedir. Bahsettiğimiz farklı mekân alanlarını da eğitime katan sosyal bilgiler dersi, bu ortamları yaparak-yaşayarak öğrenme ilkesi esasına dayalı bir şekilde etkili öğrenme ortamları haline getiren ve eğitimde etkin bir şekilde kullanma yetkinliğine sahip olan bir disiplindir (Akengin ve Ersoy, 2015).

Sosyal bilgiler öğrenme ortamlarının öğrencilerin eğlenerek öğrenebileceği şekilde oluşturulması, yapılandırmacı öğretim anlayışının da gerekliliklerindedir. Bu yönden sosyal bilgiler derslerinin verileceği öğretim ortamlarının görsel malzemeler açısından da oldukça zengin olması gerekmektedir. Ancak eğitsel mekâna dayalı öğrenme ortamları her disiplin için önemli olduğu kadar sosyal bilgileri oluşturan disiplinler için de elbette büyük öneme sahiptir. Gerçekçi düşünmek gerekirse, her bir disiplin için ayrı ayrı öğrenme ortamları oluşturmak ekonomik anlamda pek de uygun değildir. Bu sebeplerden ötürü bütün disiplinlere uygun olabilecek çoklu öğrenme ortamları oluşturularak bu sorun ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır (Koçoğlu, 2015). Hal böyleyken sosyal bilgiler disiplininin alternatif öğrenme ortamlarını (sınıf dışı mekânlar) işe koşmak isabetli olacaktır. Bu sebeple finansal okuryazarlık becerilerinin öğrencilere kazandırılması hedefi özelinde, devlet-okul-banka (yahut para politikalarına yön veren kurumlar) işbirliğinin sağlanması ile birlikte eğitim de tekdüzelikten bir nebze kurtarılmış olacaktır.

3.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Finansal Okuryazarlık Kazanımları

Ülkemizde 1968 yılında öğretim programlarımıza giren sosyal bilgiler dersi 2005 yılında yenilenen program dâhilinde yapılandırmacı eğitim anlayışıyla yeniden düzenlenmiştir. Öğrenciyi ön plana alan, öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenmesini önemseyen bu program, 2017 yılına gelindiğinde yeniden düzenlenmiş ve sadeleştirmeye gidilmiştir. Program incelendiğinde finansal okuryazarlık üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı kapsamında ele alınmaktadır. MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), 2017 öğretim programı kapsamında üretim dağıtım ve tüketim öğrenme alanı başlığı altında finansal okuryazarlığa dair çıkarımlarda bulunulabilecek şu açıklamaları yapmaktadır:

“Bu öğrenme alanının temelini öğrencilerin girişimci ve bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesi oluşturur. Ülke

ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu kavramaları, mevcut kaynakları korumak gereğinin önemine inanmaları, kendi ekonomik yaşantısını diğerlerinininkiyle karşılaştırarak farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymaları, yaşadığı yerin ekonomik koşullarını inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermeleri beklenmektedir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, ekonomiyle ilgili konuların tipik temasıdır. Öğrenciler üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğrenir. Öğrencilerin meslekleri tanıyarak ilgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği özellikleri bilmesi hedeflenmiştir” (MEB, 2017: 15).

Görüldüğü üzere MEB, finansal okuryazarlık becerisi ile bilinçli tüketiciliğe, ekonomik karşılaştırmalar yapabilmeye, girişimciliğe yönelik kazanımları hedeflemektedir. Öncelikle 4. Sınıflarda üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında finansal okuryazarlıkla ilişkili olabilecek kazanımlara bir göz atmak yerinde olacaktır.

Tablo 1: 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanımları

1	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.
2	Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.
3	Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.
4	Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.
5	Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.

(MEB, 2017: 18-19)

Giriş cümlesine baktığımızda direkt olarak 'finansal okuryazarlık' kavramına rastlamaktayız. Kazanımlar incelendiğinde, öğrencinin yaş düzeyi göz önünde bulundurularak istek ve ihtiyaçlarını tanıması ve yakın çevresindeki ekonomik olgulara yönlendirilmesine özen gösterildiği göze çarpmaktadır. Kazanımların 3. maddesinde bilinçli tüketici davranışlarının içi boş bırakılmış görünmektedir. Bilinçli tüketici davranışlarından hangilerinin 4. Sınıf düzeyinde kazandırılması gerektiği noktasında burada bir boşluk olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 2: 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanımları

1	Yaşadığı bölgenin ekonomik faaliyetlerini belirler.
2	Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.
3	Kullandığı temel ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.
4	İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.
5	Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.
6	Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.

(MEB, 2017: 21)

5. sınıf kazanımlarına gelindiğinde öğrencinin 4. sınıfta istek ve ihtiyaçlarını ayırt etmeyi ve ailesi ile birlikte yakın çevresindeki ekonomik faaliyetleri kavradığı göz önünde bulundurularak 5. sınıfta çerçeve biraz daha genişletilmiş ve yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafya ilişkisini kurması önemsenmiştir. Öte yandan ekonomik faaliyetlerin insanların yaşamlarına etkileri de kavratılmak istenmiştir. Burada göze çarpan önemli bir nokta da üretim, dağıtım ve tüketime ilişkin öğrencilerin işbirliği yaparak yeni fikirler geliştirmesi yönündeki kazanımdır. Öğrencileri yaratıcı ve özgün düşünmeye yönlendiren bu kazanım, aynı zamanda öğrencinin ekonomik sürece katılımını da sağlama noktasında önem arz etmektedir. Nitekim Akhan (2013)' da ekonomi eğitiminde belirlediği basamaklarda ilk adımda yazma etkinlikleri, ikinci adımda okuma etkinliklerini göstermiş ve bunların ardına öğrencilerin doğrudan deneyim ile ekonomi eğitimini alması gerektiğini belirtmiştir. 5. sınıfta öğrenciler ürettikleri yeni fikirleri poster, reklam afişi vs. yazılı bir şekilde bir ürün olarak ortaya koyacaklardır. Burada da yine bilinçli tüketici olmaya yönelik bir kazanım verilmiş lakin tıpkı 4. sınıfta olduğu gibi 5. sınıf düzeyinde hangi bilinçli tüketici davranışlarının kazandırılacağına yönelik bir açıklamaya yer verilmemiştir. Ayrıca kazanım ifadeleri incelendiğinde, Bloom taksonomisinin hem alt düzey hem de üst düzey bilişsel alan basamaklarına yönelik kazanım ifadelerinin belirlendiği görülebiliyor.

Tablo 3: 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanımları

1	Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.
2	Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.
3	Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.
4	Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.
5	Türkiye ekonomisinin gelişmesi ile nitelikli insan gücü arasındaki ilişkiyi açıklar.
6	İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.

(MEB, 2017: 24)

6. sınıfa gelindiğinde artık yakından-uzağa öğretim ilkesi gereği ülke genelindeki ekonomik faaliyetlere dair kazanımlar yer almaktadır. Bu noktada öğrencinin ülkenin sahip olduğu kaynakların da farkına varması sağlanarak sahip olunan kaynakların üretimde ne gibi bir rolü olduğu da kavratılmak istenmiştir. Yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynaklardan hareketle tasarrufun önemine vurgu yapılmıştır. Geline öğretim düzeyinde daha önce 4 ve 5. sınıf kazanımlarında karşımıza çıkmayan ekonomik sorumluluk 6. sınıfta "vergi vermenin öneminden ve vatandaşlık sorumluluğundan" bahsedilerek yukarıda da sözü geçen etkili vatandaş yetiştirme amacına hizmet edecek biçimde kazanımlar arasına alınmıştır. Burada bahsedilen sorumluluk mali sorumluluktur. Kindle (2013)'ın araştırmasında kazanımlar içerisinde çıkarabileceğimiz mali sorumluluk, PRI Projesi (Policy Research Initiative (Politik Araştırma Girişimi, 2005) kapsamında "mali kararların kişisel koşullar, aile ve topluluk üzerindeki daha geniş etkisini takdir edebilme ve hak, sorumluluk ve kaynakları anlama" olarak belirlenmiştir. 5. sınıfta birlikte başlayan meslekleri tanıma sürecinin, 6. sınıfta ilgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği özellikleri araştırma olarak bir ileri boyuta taşınmış olduğunu görmekteyiz.

Tablo 4: 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanımları

1	Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.
2	Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
3	Vakıfların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine tarihten ve günümüzden örnekler verir.
4	Tarih boyunca Türklere meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.
5	Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.
6	Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.

(MEB, 2017: 27)

7. sınıf kazanımlarına baktığımız zaman, bariz bir şekilde görünen nokta, ekonominin tarihi boyutunun öğrencilere kazandırılmak istendiğidir. Üretimde toprağın önemini geçmişten ve bugünden örneklerle açıklama, üretim teknolojilerindeki gelişimin etkilerini değerlendirme, vakıf ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının tarihi boylamda incelenmesi öğrencilerde geçmiş-bugün-gelecek bağlantısının oluşturulmasına yönelik kazanımlardır. Ayrıca en geniş çerçeve olan dünya ile ilgili ekonomik ilişkilendirmeler ve dijital teknolojilerin de üretim, tüketim ve dağıtım bağlamında kazanımlara eklenmesi günümüz şartlarının değerlendirilmesi noktasında çok yerinde bir hamle olduğu görülmektedir. Kazanımlar incelendiğinde, sadece kavramların öğrenimine ve bilginin ezberletilmesine yönelik olmaktan ziyade araştırma, analiz etme, yeni fikirler geliştirme, planlama yapma gibi üst düzey davranışların da yer aldığı görülebilir. Öyle ki Kindle (2013), finansal okuryazarlığın ve bu çerçevede verilecek eğitimin amacının yalnızca bilginin geliştirilmesi değil, aynı zamanda tüketicilerin finansal tercihlerinin ve bu tercihler sonrasındaki olası sonuçların iyileştirilmesi olduğundan bahsetmektedir.

Kazanımlar bazında yapılan incelemeye dayanarak bireylerde finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik çalışmaların başlatıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Kazanımlar içerisinde bilinçli tüketicilik, girişimcilik, mesleklerle ilgili bilgi sahibi olma, üretim, dağıtım ve tüketim ağı, toprak ve sermaye gibi ifadelerle rastlıyoruz. Burada Akhan (2013), Zorlu (2012), Temizel ve Bayram (2011) gibi çalışmalarda zikredilen ve finansal

eğitimde en önemli nokta planlama ve uygulanabilirlik olmalıdır. Hazırlanan program ve kazanımlar ülkenin farklı sosyo-ekonomik çevrelerinde ve farklı kültürel bölgelerinde yaşayan, bunun yanında farklı istek ve ihtiyaçlara sahip bireylere göre esnekliğin sağlanması, uygulama etkinliklerinin iyi planlanması, belli bir ekonomik eğitim hazırlığının bulunması finansal okuryazarlık eğitiminin öneme haiz durak noktalarıdır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan incelemeler ışığında günümüzde finansal okuryazarlık becerisinin etkin bir şekilde kullanımının öneminin bir hayli artmış olduğu aşıkârdır. Geçmiş dönemlerde -tarihin ilk dönemleri- ekonomi ile ilişki beslenme ihtiyacını giderebilmenin ötesinde değilken bugün birikim, yatırım, barınma ve artı ürün gibi ekonomi değişkenlerinin yanında alışveriş alışkanlıklarının değişmesi, ihtiyaç ve isteklerin sınırlarının genişlemesiyle birlikte insanın hayatının her alanını kapsar hale gelmiştir. Bugün birey evinin kapısından dışarıya adımını attığı andan itibaren ekonomi ile ilişkisi başlamaktadır. Hatta milenyum dediğimiz çağı yaşarken gelişen teknoloji sayesinde insanın ekonomi ile ilişkisi artık internet aracılığıyla evindeyken bile üst seviyededir. Bu noktada bireylerin taşıması gereken beceri alanı ise finansal okuryazarlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler sahip oldukları varlıkları etkin kullanma, etkili kararlar alabilme ve bu kararlarını doğru değerlendirebilmeleri için finansal okuryazar olmaları gereklidir. Günümüz karmaşık finansal sisteminin içerisinde bireylerin elindeki parayı değerlendirme, dolandırılmaktan koruma, akılcı yatırımlar yapma, geleceğini güvence altına alma gibi konularda bilinçli davranışlar sergilemeleri şüphesiz finans eğitimi sayesinde olacaktır. Sosyal bilgiler insanı ve toplumu konu alan, etkili vatandaşlar geliştirmek isteyen bir ders olarak finansal okuryazarlık eğitiminde de çok önemli bir konumdadır. Ekonomi bireyin yaşamının her alanında ve toplumun can damarı olarak görülmektedir. Hal böyle iken sosyal bilgiler bireyi topluma ve yaşama hazırlayan başat dersler arasında ilk sıralarda gelirken, finansal okuryazarlık eğitiminde de yine ön sıralarda olacaktır. Öğretim programları hazırlanırken program tasarlama çerçevesinde yapılması gerekli bazı çalışmalar vardır. Bunların başında da "ihtiyaç analizi" gelmektedir. Ülkemizde merkezde hazırlanan öğretim programları yurdun tamamındaki okullara gönderilmekte ve uygulanmaktadır. Gözden kaçırılmaması gereken en önemli husus coğrafi

bölgeler arasında yaşayan insanların sosyo-ekonomik farklılıklarıdır. Okul çağındaki bireyler arasında ilgi, istek ve ihtiyaç farklılıklarının olması çok doğaldır ki farklı kültürel ve ekonomik bölgelerde yaşayan bireyler arasında bu fark daha da belirgindir. Örneğin zengin bir ailede yaşayan çocuğun alışverişten beklentisi yeni oyuncaklar olabilmekteyken daha alt ekonomik seviyedeki bir ailede yaşayan çocuğun beklentileri daha hayati ihtiyaçlar olabilmektedir. Öğretim programı incelendiğinde, finansal okuryazarlığa ilişkin temel becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Ancak geniş çerçevede ve tam bir okuryazar olma eğitimi noktasında eksiklikleri elbette ki mevcuttur. Bireylerin, yalnızca bilinçli tüketici olma, devlete karşı yükümlülüklerini bilen vatandaş olma, istek ve ihtiyaçlarının farkında olma dışında günlük hayatta ekonomik anlamda karşılaşılabilecek her türlü sorunla baş edebileceği yeterlikte okuryazarlık eğitimi verilmelidir.

Öğretim programı kazanımları incelendiğinde yakın çevresi ve ülke genelindeki ekonomik faaliyetlerin farkında olmaya yönelik kazanımlara yer verilmiş ancak ülkemizin diğer ülkelerle olan –en azından ülkemizin komşuları ile- ekonomik ilişkilerini analiz etmeye yönelik bir kazanıma rastlanmamaktadır. Bilindiği üzere ekonomi ülkelerin birbirleri ile olan ilişkilerinden bir hayli etkilenmekte ve iki ülke arasında çıkabilecek herhangi bir sorun gıdadan teknolojiye birçok ürün fiyatlarının değişmesine de neden olabilmektedir. Bu nedenle 7. sınıf kazanımları arasına bu minvalde bir kazanım eklenebilir.

Finansal okuryazarlık eğitiminde yalnızca sınıfta verilen salt bilgilerle beklenen davranışların kazandırılması pek de mümkün olmayacaktır. Bunu sağlamak için de sosyal bilgilerin doğasında olan en önemli öğretim etkinliklerinden sınıf dışı öğretim etkinliklerine önem verilmelidir. Bankalarda, ticaret odalarında, ekonomik kuruluşlarda, pazar yerlerinde, marketlerde kısacası paranın aktif olduğu hemen her yerde yapılacak aktif eğitimle finansal okuryazarlık becerileri kazandırılabilir. Öğretim programı ve ders kitaplarında yine bu şekilde bir devlet-kurum-okul işbirliği ile verilecek eğitime dair plan ve programa rastlanmamaktadır. Öğrenciler en etkili öğrenmeyi gerçek yaşam durumlarıyla karşılaştıklarında gerçekleştirmektedirler. O halde sınıf dışı öğretim etkinliklerinin yanında sınıfta yapılacak eğitimde de örneğin dolandırıcılık eğitimi verilirken örnek olay etkinlikleri, çağrı merkezi çalışanlarının sınıflara davet edildiği öğretim etkinliklerine yer verilmeli, bütün bunlar öğretim programı hazırlanırken planlanmalı ve öğretmenlere bildirilmelidir. Ayrıca dolandırıcılık ve kredi

kartı kullanımı ile ilgili özellikle ders kitaplarına geniş içerikler konulmalı ve öğrencilere uygulamalı eğitim imkânı sağlanmalıdır. Bireyler kredi kartlarının kullanımında sanki yaptıkları alışverişin kartı kullanınca ücretsiz olduğu hissiyle kontrolü kayb ettikleri gözlenmektedir. Günümüzde artık kullanım alanlarının bir hayli arttığı düşünülürse bireylere kredi kartlarının kullanımı hakkında gerekli eğitim içeriklerine de yer verilmelidir. İzlediğimiz haberlerde dolandırılanlar arasında öğretmen, mimar, doktor gibi eğitim seviyesi yüksek bireyler dahi olduğu göz önünde bulundurulunca finans eğitimi üzerinde özellikle durmak gereği açıktır.

KAYNAKÇA

- Akengin, H. ve Ersoy, F. (2015). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekansal Öğrenme Ortamlarının Tarihçesi. *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekansal Öğrenme Ortamları* içinde (s. 17-40). Ramazan Sever ve Erol Koçoğlu (Ed.), Ankara: Pegem Akademi.
- Akhan, N. E. (2013). Adım Adım Ekonomi Okuryazarlığı: Sosyal Bilgiler Dersleri İçin Alternatif Yollar [Özel sayı]. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 1-36.
- Alkaya, A. ve Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık - Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 585-599.
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Barr, R., Barth, J. L. ve Shermis, S. S. (2013). *Sosyal Bilgilerin Doğası*. (Çev.) Cengiz Dönmez, Ankara: Pegem Akademi.
- Bayram, S. S. (2010). *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> veri tabanından edinilmiştir (258096).
- Biçer, E. B. ve Altan, F. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık İle İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), 1501-1517.
- Coşkun, S. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranış ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2247-2258.
- Er, F., Temizel, F., Özdemir, A. ve Sönmez, H. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 113-125.

- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>. veri tabanından edinilmiştir (205766).
- Güneş, F. (1994). Okuryazarlık Kavramı ve Düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 499-507.
- Güvenç, H. (2017). Öğretim Programlarımızda Finansal Okuryazarlık. *Elementary Education Online*, 16(3), 935-948.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili Vatandaşlık Eğitimi İçin Bir Öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54.
- Kılıç, Y., Ata, H. A. ve Seyrek, İ. H. (2015). Finansal okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 14, 129-150.
- Kindle, P. A. (2013). The Financial Literacy of Social Work Students. *Journal of Social Work Education*, 49, 397-407.
- Koçoğlu, E. (2015). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Eğitsel Mekanlara Dayalı Öğrenme Ortamları. *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Mekansal Öğrenme Ortamları İçinde* (s. 43-77). Ramazan Sever ve Erol Koçoğlu (Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Krizek, D. T. ve Hradil, I. D. (2012). Financial Literacy of University Students: Methodology and Results of An Online Survey. *International Journal of Business and Social Science*, 3 (22), 92-102.
- Lusardi, A. ve Tufano, P. (2015). Debt Literacy, Financial Experience, And Overindebtedness. *Journal of Pension Economics and Finance*, 14 (4), 332-368.
- Mandell, L. ve Klein, L. S. (2009). The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 20(1), 15-24.
- MEB. (2017). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4-7. sınıflar)*. Ankara.
- Mercan, N., Oyur, E., Altınay, A. ve Aksanyar, Y. (2012). Ekonomi Okuryazarlığına Yönelik Ampirik Bir Araştırma. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 4(2), 109-118.
- OECD. (2012). *Finansal Eğitim Ulusal Stratejisi Üst Düzey İlkeleri*. Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris.
- Özdemir, K. K. (2012). *Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması Ön Sonuçları*. TÜSİAD Finansal Okuryazarlık Konferansı. <http://www.fo-der.org/wp-content/uploads/2013/09/Finansal-Yeterlilik-Anket-sonuclari-TUSIAD.pdf> adresinden 02.12.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Özçam, M. (2006). *Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 2-5). Ankara: Pegem Akademi.

- Safran, M. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 2-16). B. Tay ve A. Öcal (Ed.), Ankara: Pegem Akademi.
- Sarıgül, H. (2015). Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 200-218.
- Satoğlu, S. (2014). *Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Uygulaması* (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> veri tabanından edinilmiştir (381302).
- Semerci, Ç. (2004). İlköğretim Türkçe ve Matematik Ders Kitaplarını Genel Değerlendirme Ölçeği. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 49-54.
- Şarlak, Z. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Aile Eğitim Programı.
- T. C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı. (2014). *Finansal Tabana Yayılma*. <https://www.hazine.gov.tr/finansal-tabana-yayilma?type=icon> adresinden 01.12.2017 tarihinde edinilmiştir.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı: Yurtiçi Tasarruflar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zet%20ihtisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/256/Yurtiçi%20Tasarruflar%20Özel%20İhtisas%20Komisyonu%20Raporu.pdf> adresinden 04.11.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Temizel, F. ve Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İİBF Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12, 73-86.
- Yardımcıoğlu, M. ve Yörük, A. (2016). Türkiye' deki Finansal Okuryazarlığın ve Farkındalığın Durumu. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 9(2), 173-208.

EXTENDED SUMMARY

Purpose

The main purpose of this research is to examine the social studies course in terms of financial literacy. The concept of financial literacy has an important place in social studies. However, the economy is an important part of our life. Social studies course examines this social and economic life. For this reason, in this study, the relationship between financial literacy and social information will be tried to be revealed.

Methodology

In this study, a comprehensive literature search was carried out financial literacy and social studies. The role of the concept of financial literacy in social studies education has been examined. Within this framework, social studies curriculum is examined.

Findings (Results)

The social studies is a course about people and society and aims to develop effective citizens. It is in an important position in financial literacy education with these qualities. It can be predicted that financial awareness and literacy levels of individuals will increase due to giving financial literacy education within social studies courses it is one of the most important courses that prepare individuals for life and social life. The social studies courses and curriculum includes knowledge, skills and values in a wide range of areas of life. The main reason is that social studies is an interdisciplinary field. In Turkish Social Studies Curriculum Social Studies course is defined as a primary education course reflecting history, geography, economy, sociology, anthropology, psychology, philosophy, political sciences, and law subjects. The content of the social studies course of 4th-7th grades is generally based on the disciplines take part in social sciences field. The basics forming Social Studies Curriculum: skills, concepts, values and general purposes.

The financial literacy is a new concept in the social studies curriculum. The financial literacy is defined as skills in the social studies curriculum. The financial literacy skills are included in the 2017 social studies curriculum in Turkey. The financial literacy is a skill related to the use and management of money. The financial literacy skills must be given to children at a young age. Effective activities should be included in the Social Studies Curriculum and courses for this skill. The concepts of financial literacy in the Social Studies Curriculum are as follows:

- economic activities and applications
- important historical information about economy and economic activities
- conscious consumer and examples

- entrepreneurship and examples
- knowledge and examples of the professions
- production, distribution and consumption network
- adventure of products (for example: the adventure of wheat)
- land and capital
- request and need
- family budget and importance
- effective use of resources
- investment and marketing projects and examples

The financial literacy is mainly in the learning field of “Production, Distribution and Consumption”. The Ministry of National Education aims to achieve economic literacy skills, conscious consumerism, economic comparisons, and entrepreneurial achievements. When we look at the introduction of the curriculum, we come across the concept of 'financial literacy' directly. When the achievements are examined, it is emphasized that the students are given care to define their wishes and needs in consideration of the age level and to direct them to the economic events in the immediate vicinity. On the other hand, the social studies curriculum deals with the effects of economic activities on people's lives.

When examining the achievements of the 2017 Social Studies Curriculum, it is seen that there are gains in awareness of economic activities in the immediate vicinity and the country.

Conclusion and Discussion

Today, almost every individual finds her/himself in the financial system. Financial literacy is the ability to intelligently evaluate individuals' income, savings and investments and to manage their budget appropriately. Within today's sophisticated financial system, it will undoubtedly be through financial education that individuals will exhibit conscious behaviors such as evaluating money, protecting from deception, making rational investments, securing the future. With the help of financial literacy, people can understand the world they live in more easily. The concepts of profit, loss, opportunity, cost, gain, investment, money, bank, pension, stock, bond, contract, stock exchange, share and inheritance should be included in social studies course.

In financial literacy training, it will not be possible to gain the expected behavior with purely knowledge given only in the class. In order to achieve this, the most important teaching activities that are inherent in social studies should be given importance to outdoor teaching activities. At the same time, practical training on fraud and credit card usage should be provided in social studies courses. The conclusion is that Primary (4th Grade) and Secondary School (5-7th Grade) Social Studies Curriculum in Turkey contains the financial literacy for students, but it is not enough.